

ACTA POLITOLOGICA

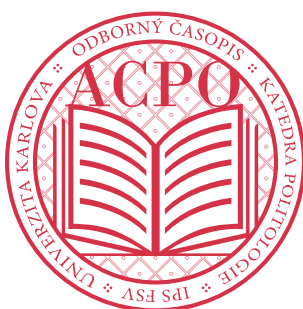
www.acpo.cz

RECENZOVANÝ ČASOPIS | PEER-REVIEWED JOURNAL

2018 | Vol. 10 | No. 1 | ISSN 1803-8220

BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika (2018). „Issue capture“ a požadavek na uspořádání britského referenda v kontextu euroskeptické mobilizace Konzervativní strany. *Acta Politologica*. Vol. 10, no. 1, pp. 36–56.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

This article is protected by copyright. Copying and use of its content and presenting it as original research without proper citation is plagiarism, which is subject to legal sanctions.

Katedra politologie Institutu politologických studií
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Department of Political Science, Institute of Political Studies
Faculty of Social Sciences, Charles University

„Issue capture“ a požadavek na uspořádání britského referenda v kontextu euroskeptické mobilizace Konzervativní strany

Monika Brusenbauch Meislová¹

Abstract:

As it stands now, a consensus has been, more or less, established that the 2016 British referendum on the United Kingdom's continued membership in the European Union was held primarily due to the steadily increasing pressure of the Conservative parliamentary party's hard Eurosceptic wing that had demanded it. This article deals with agenda setting within the Conservative Party, whilst applying the issue capture concept, first introduced by Nathaniel Copesey and Tim Haughton in 2014 in connection with their research into the British debate on the EU and the European integration per se. The author argues that the issue capture phenomenon occurred also within the Conservative Party, when the minority group of its hard Eurosceptic members calling for an in/out referendum took near-control of the terms of the intra-party political debate and gradually put this issue through as a central point of the party's programme. The article aims to answer the question, why it was the demand for an in/out referendum that became the central issue of the Conservative hard Eurosceptic wing.

Key words: *Issue capture; in/out referendum; Conservative Party; United Kingdom; European Union; Euroscepticism*

Úvod

Jen máloco rezonuje v současné Evropské unii (EU) tak silně jako její vztah se Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska (dále jen Velká Británie – VB). Participace Velké Británie na evropském integračním projektu byla vždy komplikovaná a ostrovní království se v celoevropském měřítku dlouhodobě potýká s nálepkou „*problémového partnera*“ a „*zdráhavého Evropana*“ (srov. Diez 2001: 7; Menon 1998). K dramatickému posunu ve vzájemných vztazích nicméně došlo až za vlády ministerského předsedy Davida Camerona (2010–2016), který se ve svém projevu konaném ve středu ráno 23. ledna 2013 v londýnském sídle agentury Bloomberg zavázal k vyhlášení referenda o setrvání země v EU. To se mělo konat v případě, že britská Konzervativní a unionistická strana (dále jen Konzervativní strana) vyhraje většinu v nadcházejících parlamentních volbách, po vyjednání nové dohody upravující členství VB v EU a v první polovině funkčního období následujícího parlamentu (tj. do konce roku 2017). Konzervativci parlamentní volby v roce 2015 opravdu vyhráli a britští voliči se v referendu konaném 23. června 2016 vyslovili pro odchod své země z EU. Cameron, který v kampani

¹ Mgr. Monika Brusenbauch Meislová, Ph.D. působí na Katedře politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého (Křížkovského 12, 771 80 Olomouc). Kontakt: brusenbauch.meislova@email.cz. ResearcherID: D-4235-2017.

obhajoval setrvání Británie v unijním svazku, na funkci premiéra v červenci 2016 rezignoval a jeho nástupkyně Theresa Mayová v březnu 2017 formálně aktivovala článek 50 Lisabonské smlouvy, čímž oficiálně zahájila proces odchodu země z EU (tzv. brexit). S ohledem na své bezprecedentní následky (blíže k tomuto viz např. Ash 2016; Rees 2016) představuje brexit zcela zásadní téma nejen pro Velkou Británii, ale zároveň se jedná i o jednu z nejunikátnějších výzev, které kdy čelily Evropská unie a její členské státy (Oliver, Booth 2017).

Svojí riskantní strategií se stal Cameron rukojmím, a to hned ve dvojnásobku slova smyslu: jednak rukojmím neznámého výsledku mezinárodních vyjednávání a jednak rukojmím obtížně předvídatelného výsledku referenda. To s sebou nevyhnutelně nese otázku, proč britský premiér disponující pohodlnou většinou v Dolní sněmovně podkopával takto drasticky svoji vlastní pozici? V dnešní době již panuje víceméně konsensus na tom, že referendum se konalo primárně v důsledku tlaku Konzervativní strany a jejího tvrdě euroskeptického² křídla na jeho vypsání, který se začal stupňovat zejména po roce 2010 (např. Brusenbauch Meislová 2017b; Dorey 2017; Glencross 2015b; Oliver 2015; Parkes 2015; Startin 2016). Někteří dokonce zachází ještě dále a tvrdí, že Cameron byl svojí stranou k rozhodnutí vyhlásit referendum „*donucen*“ (Erlanger, Castle 2016; Hardman 2013; Heppell, Crines, Jeffery 2017: 762).

Hlavním výzkumným cílem této stati je napomoci objasnit to, proč tvrdě euroskeptický sentiment v Konzervativní straně postupně vykrytalizoval právě do podoby jednoznačného, vyprofilovaného a explicitně artikulovaného požadavku na konání referenda o setrvání země v EU. Předmět zkoumání je o to zajímavější, že ve VB politická a legislativní tradice používání referend do značné míry absentuje.³ Práce přitom zohledňuje stav zkoumání euroskepticismu ve Velké Británii a vychází z aplikace některých teoretických východisek výzkumu v oblasti *agenda-setting* (nastolování témat). V návaznosti na stanovený cíl formuluje práce následující výzkumnou otázku: proč se právě požadavek na konání referenda o setrvání země v EU stal ústředním tématem tvrdě euroskeptického křídla Konzervativní strany? Zároveň vymezuje i dvě dílčí výzkumné podotázky, a sice: jaké funkce plnil požadavek na uspořádání referenda o setrvání země v EU v kontextu 1) vnitrostranické a 2) mezistranické soutěže? Článek tak napomáhá objasnit některé z komplexních a dynamických okolností, za nichž k vyhlášení britského referenda došlo.

Relevance odpovědi na stanovenou otázku nabývá na významu zejména v souvislosti se dvěma faktory. Tím prvním je současné mimořádně turbulentní období ve vzájemném vztahu EU a VB. Druhým faktorem je skutečnost, že se i v ostatních členských zemích EU, Českou republiku nevyjímaje, začínají ozývat požadavky na opětovné vyjednání podmínek členství a vypsání referend o setrvání v EU, a to nejen ze strany extremistických politických stran a hnutí, ale rovněž ze strany subjektů hlavního politického proudu. Spolu s ostatními (srov. např. Copeland, Copesey 2017: 711; Prosser 2016; Vail 2015) se tak autorka tohoto textu domnívá, že více než kdy jindy je nyní potřeba podrobně zkoumat hybatele a faktory, které determinují a ovlivňují evropskou politiku členských států. Až na určité výjimky

² Článek pracuje s revidovanou binární typologizací Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka (2003: 12), podle níž je tvrdý euroskepticismus chápán jako: „*principiální opozice vůči projektu evropské integrace v podobě EU, a to především ve smyslu odmítání transferu moci směrem k nadnárodním institucím*“, zatímco měkký euroskepticismus je pojímán v intencích „*absence principiální kritiky vůči EU, ale přítomnosti opozice vůči současné či plánované trajektorii, jejímž obsahem je nárůst kompetencí a suverenity EU*“.

³ Vztah mezi suverenitou svrchovaného parlamentu a suverenitou lidu je v britském politickém systému velmi komplikovaný; ještě donedávna byl institut referenda vnímán z hlediska britského politického establishmentu jako cizorodý, neřkuli protiústavní prvek (srov. Baimbridge, Whyman, Mullen 2006: 31–48; Crick 1975: 499; Qvortrup 2006; Tierney 2015).

(viz např. Bulmer, Lequesne 2013) však studium toho, jak dynamika domácí politiky interaguje s politikou na úrovni EU, zůstává poddimenzováno – primární pozornost je totiž věnována zejména europeizačním procesům ve směru top-down. Jak však tvrdí Copey a Haughton (2014: 87): „Klíč k vysvětlení budoucího vývoje EU leží v národních státech a v tom, jak domácí politici reagují na následky [různých – pozn. autorky] krizí“.

Důležitost odborné diskuze, která by reflektovala danou problematiku, podtrhuje i skutečnost, že se jedná o téma v českém politologickém a mezinárodněvztahovém prostředí dosud publikačně nepokryté a badatelsky podhodnocené. S výjimkou několika odborných studií zabývajících se evropskou politikou Davida Camerona (Brusenbauch Meislová 2017a; Brusenbauch Meislová 2017b) a fenoménem euroskepticismu ve Velké Británii (Váška 2006, 2010; Váška, Kasáková 2007) stojí tato materie zatím spíše stranou pozornosti českých akademiků (na rozdíl od publicistických kruhů, kde se těší poměrně zevrubnému zájmu). V zahraničí, zejména pak ve Velké Británii, je situace samozřejmě zcela odlišná. Bližší přezkum tamní vědecké produkce týkající se příčin britského referenda v zásadě poukazuje na existenci dvou hlavních, široce koncipovaných – a zároveň neoddelitelně propojených a navzájem se prolínajících – okruhů vědeckého bádání, jimiž jsou 1) evropská politika Davida Camerona a s ní související důvody, z nichž se k referendu zavázal (namátkou Alexandre-Collier 2015c, Copey, Haughton 2014; Dorey, Garnett 2016: 213–242; Glencross 2015b, 2016; Lynch 2012; Matthijs 2013; Oliver 2015; Parkes 2015; Smith 2016; Startin 2016) a 2) euroskeptická mobilizace Konzervativní strany (např. Alexandre-Collier 2015a, 2015b; Bale 2006; Daddow 2013; Dorey 2017; Ford, Goodwin 2014; Gifford 2006, 2014a, 2014b; Spiering 2015). Pokud je autorce známo, ucelená studie explicitně mapující, jak a proč převážil v rámci agendy tvrdě euroskeptického křídla Konzervativní strany právě požadavek na vypsání referenda o setrvání země v EU a nikoli téma jiné, dosud zpracována nebyla (nejvíce se specifikovanému vymezení přibližuje článek Petra Doreye z dubna 2017 [Dorey 2017]). Tato stať navíc jako první⁴ dále pracuje s konceptem tzv. *issue capture*, který v roce 2014 poprvé představili Nathaniel Copey a Tim Haughton.

Jádro článku tvoří dvě provázané oblasti: teoreticko-metodologická část a empiricko-analytická část. První část stručně ukotvuje předmět výzkumu v adekvátním teoretickém a konceptuálním rámci, představuje koncept tzv. *issue capture* a rovněž se věnuje metodologickému zázemí článku. Další kapitola zasazuje dané téma do širšího kontextuálního rámce v podobě euroskeptické mobilizace Konzervativní strany a novodobé britské debaty o evropských referendech. Následně autorka přehledově sleduje manifestaci a postupnou krystalizaci požadavku na uspořádání referenda o setrvání země v EU v rámci tvrdě euroskeptického proudu Konzervativní strany. Poslední kapitola pak zkoumá, jaké konkrétní funkce požadavek na uspořádání referenda plnil v kontextu vnitrostranické i mezistranické soutěže.

Teoreticko-metodologické vymezení

Jak bylo naznačeno v úvodu, text pracuje s konceptem tzv. *issue capture*⁵, který v roce 2014 poprvé představili Nathaniel Copey a Tim Haughton v souvislosti s výzkumem britské

⁴ Jedinou výjimkou v tomto ohledu představuje text Paula Copelanda a Nathaniela Copeyho (Copeland, Copey 2017), který koncept *issue capture* rovněž využívá. Vzhledem k tomu, že jeden z autorů textu je však zároveň spoluvůrcem samotného konceptu *issue capture*, dovoluje si autorka tvrdit, že s ním pracuje jako první.

⁵ Tento pojem lze do češtiny nejlépe přeložit jako „zmocnění se tématu“ či „ukořistění tématu“. Je to však do určité míry nepřesné, a proto si pro účely tohoto textu autorka dovoluje ponechat původní anglický termín.

domácí debaty o Evropské unii a evropské integraci obecně. Jejich koncept částečně vychází z Petrocikovy (1996) klasické práce o tematickém vlastnictví (*issue ownership*), jehož základní ideou je, že voliči asociují určitá témata s určitými stranami. *Issue capture* zachází dále a označuje situaci, kdy minoritní skupina s hluboce vžitými a silnými názory na určité politické téma získá takřka úplnou kontrolu nad konturami domácí politické diskuse o daném tématu a paralelně s tím téměř umlčí všechny ostatní hlasy a názory. Pokud takové minoritní skupiny nejsou nějakým způsobem uklidněny, zpochybněny, nebo jim není vyhověno, mohou se dostat z periferního postavení až do pozice, z níž dominantně ovládnou předmětnou debatu a dosáhnou stavu tzv. *issue capture*, kdy jsou alternativní pohledy okamžitě zcela marginalizovány a přehlíženy. Ve chvíli, kdy tento jev nastane, určuje podmínky politické diskuse ona hlasitá minorita až do doby, než příslušné téma přijme za své politický hlavní proud (Copsey, Haughton 2014: 79). Podle Copseyho a Haughtona přesně k tomuto jevu došlo v případě britské veřejné debaty o EU.

Jakkoli britská debata o Evropě přirozeně není (a z logiky věci ani nemůže být) „vlastněna“ jedinou politickou stranou či skupinou stran, její obrysy a podmínky zcela ovládla hlasitá euroskeptická menšina. Pro mnohé euroskeptiky totiž téma vztahu VB a EU nabývá důležitosti zcela přesahující jeho objektivní význam (Copsey, Haughton 2014: 80–81), díky čemuž je pro ostatní politické aktéry takřka nemožné obhajovat či pozitivně prezentovat EU a roli Británie v ní. Copsey a Haughton (2014: 81) ilustrují tuto skutečnost např. na projevech Eda Milibanda a Nicka Glegga, bývalých předsedů Labouristické, resp. Liberálně-demokratické strany, z roku 2013. Během nich varovali před tím, že Británie v náměsíčnosti opouští Evropu, a dopouští se tak „ekonomické sebevraždy“, avšak v domácí diskusi zaznamenaly jejich proslovy takřka nulovou odezvu. Symptomatická byla v tomto ohledu i televizní debata mezi Nickem Cleggem a Nigelem Farageem, lídrem Strany nezávislosti Spojeného království (UKIP), z jara 2014, v níž měl Clegg, silně obhajující setrvání země v EU, velké potíže nasměrovat diskusi pryč ze silně euroskeptického vyznění.

Autorka v tomto článku s konceptem Copseyho a Haughtona dále pracuje. Při jeho aplikaci přitom sestupuje na nižší úroveň analýzy, a sice na úroveň politické strany, když tvrdí, že k identickému jevu tzv. *issue capture* došlo rovněž v rámci Konzervativní strany, kdy původně minoritní skupina jejích tvrdě euroskeptických poslanců volající po uspořádání referenda o setrvání země v EU získala takřka úplnou kontrolu nad konturami stranické debaty o EU a postupně prosadila tento požadavek jakožto ústřední bod programové náplně strany. Během tohoto procesu se jí zároveň podařilo takřka umlčet všechny ostatní názory a zcela upozadit jiná témata jako např. repatriaci pravomocí z Bruselu. Copsey a Haughton ve své analýze opakovaně zdůrazňují, že dané téma (v jejich konkrétním případě EU a britské členství v ní) má pro své nositele zvláštní význam a všímají si v souvislosti s britskou veřejnou debatou o něm kontextu vnitřního (domácí politika) i vnějšího (měnící se charakter EU, vztahy Velké Británie a EU). Obdobně, byť na nižší úrovni analýzy, postupuje i autorka, která usuzuje, že aby získal požadavek na uspořádání referenda takovou sílu, musel zároveň plnit stěžejní funkci v rámci vnitrostranické i mezistranické soutěže ve smyslu potenciálu pro posílení pozice svých zastánců. V kapitole *Funkce požadavku na uspořádání referenda o setrvání země v EU v kontextu vnitrostranické a mezistranické soutěže* se tak ptá, o jaké konkrétní funkce se v kontextu vnitrostranické i mezistranické soutěže jednalo.

Z metodologického hlediska je článek kvalitativně založenou jednopřípadovou studií, v nichž objekt výzkumu představuje nastolování agendy v rámci Konzervativní strany. V obecném vymezení se případová studie zaměřuje na studium jednoho nebo několika málo

případů a jde v ní zejména o „zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti“ (Hendl 2008: 102). Autorka si tuto metodu vybrala proto, že díky ní lze analyzovat dosud neznámé speciální fenomény a jevy a že „pouze případová studie nám pomůže porozumět důležitým aspektům problematické oblasti výzkumu“ (Hendl 2008: 110). K přednostem případových studií patří mj. hloubka analýzy a jejich potenciál pro dosažení vysoké konceptuální validity (George, Bennett 2004: 19, 64; stejně tak Odell 2004: 57, 66–69).

Širší kontext požadavku na uspořádání referenda o setrvání země v EU

Požadavek na vypsání referenda o setrvání VB v EU je nutné zkoumat na pozadí dvou fenoménů, a sice euroskeptické mobilizace Konzervativní strany a novodobé britské debaty o konání evropských referend.

Euroskeptická mobilizace Konzervativní strany

Požadavek na vypsání referenda o setrvání VB v EU je neodmyslitelně spjat s vnitrostranickou dynamikou a prudkým nárůstem euroskepticismu v rámci Konzervativní strany, který autorka spolu s Chrisem Giffordem (2006, 2014a, 2014b) pojmenovává termínem „euroskeptická mobilizace“.⁶ Snad v žádném jiném státě není členství v EU natolik kontroverzním a emočně zabarveným tématem stranické politiky, jako je tomu ve Velké Británii (Hertner, Keith 2016: 2). Původně byla Konzervativní strana označována jako „strana Evropy“, která Velkou Británii v roce 1973 přivedla do Evropských společenství (ES). Od konce 80. let 20. století je to však právě ona, kdo je nejvýznamnějším představitelem britského euroskepticismu, který je „pevně vetkán do [její] ideologie a identity“ (Lynch 2015: 188). Zatímco v 70. letech byla stranická polarizace v otázce postoje k sjednocující se Evropě v porovnání s labouristy zanedbatelná, postupně se neustále zvětšovala a stala se nápadnou zejména v pozdějších letech vlády Margaret Thatcherové, především pak v době okolo její projevu v Bruggách v roce 1988 (Daddow 2015b: 4; Schnapper 2009: 58). Tyto rozkoly se ještě prohloubily v asociaci s okolnostmi doprovázejícími její odstoupení v roce 1990, na němž měli klíčový podíl pro-evropští členi jejího konzervativního kabinetu. Rebelie konzervativních *backbenchers* (tedy poslanců bez exekutivní funkce, sedících v zadních lavicích parlamentu) provázející ratifikaci Maastrichtské smlouvy v letech 1991–1993 pak téměř vedly k pádu vlády Johna Majora (Daddow 2015b: 4; Lewis 2014: 47).

Během třináctiletého údobí v opozici (1997–2010) strana utužila svoji kritickou pozici vůči EU, doprovázenou výrazně pravicovým posunem v této tematické oblasti, a profilovala se jako vytrvalý kritik evropské politiky vládnoucí Labouristické strany. Dle Fontany a Parsonse (2015: 102) se z Konzervativní strany do roku 2005 stal čistě euroskeptický subjekt. Po roce 2010 pak dosáhl euroskepticismus ve straně, který od dob premiérství Margaret Thatcher kontinuálně narůstal, zcela nových výšin (Fontana, Parsons 2015: 89) a stal se natolik stabilním a dominantním elementem konzervativního diskurzu, že dělicí linie již nespočívala v distinkci mezi proevropskými a protievropskými poslanci, nýbrž mezi měkkými a tvrdými euroskeptiky (Smith 2012: 1289).

Ve snaze vysledovat příčiny nárůstu tvrdě euroskeptických tendencí uvnitř Konzervativní strany je třeba vzít v potaz koexistenci celé řady exogenních i endogenních faktorů

⁶ Ágnes Alexandre-Collier (2015a) v tomto kontextu používá termín „euroskeptická radikalizace“.

působících ve vzájemné kombinaci a interakci. Bez nároku na vyčerpávající výčet uvedme, že v první kategorii se jedná zejména o vývoj a změny v rámci ES/EU (a rozmanité modalit, jimiž tyto změny ovlivňují domácí politiku), které nekonvenovaly ideologické orientaci a interní politice Konzervativní strany (Dorey 2017: 28). Jak v tomto kontextu trefně poznamenává Dorey (2017: 28): „*integrace Evropy poháněla dezintegraci konzervativců*“. Byla to zejména krize eurozóny, která zapříčinila celou řadu posunů (ve smyslu *polity, policy i politics*) na úrovni EU (Copsey, Haughton 2014: 75; srov. Bevir, Daddow, Hall 2015: 2) a do určité míry zpochybnila tradiční konzervativní narativ ve prospěch evropské integrace, jenž rámuje participaci na jednotném trhu jako nezbytnou podmínku úspěšnosti britské ekonomiky. Proměna klimatu ve straně se odehrávala rovněž na pozadí stále euroskeptičtější profilace britského tisku a veřejného mínění. Copeland a Copsey (2017) však vyvrací zažitou a široce rozšířenou interpretaci, podle níž je protievropsky naladěný tisk – s Rupertem Murdochem v hlavní roli – klíčovým hybatelem konzervativního euroskepticismu. Namísto toho hovoří o vztahu mezi tiskem, euroskepticismem a veřejným míněním⁷ jako o symbiotickém; nikoli tedy v tom smyslu, že by jeden z těchto faktorů byl determinantem ostatních dvou (pro odlišný názor viz např. Daddow 2012, který označuje postupnou proměnu mediální politiky tištěných médií jako posun od „*permisivního konsensu*“ k „*destruktivnímu nesouhlasu*“, nebo Forster 2002).⁸ V neposlední řadě přispěl k posunu názorového těžiště Konzervativní strany směrem k výraznějšímu euroskepticismu i inkrementální nárůst popularity strany UKIP a s ním související soutěž o voliče, kterou dále přibližuje kapitola *Požadavek na uspořádání referenda a jeho funkce v kontextu mezistranické soutěže*.

Naproti tomu endogenní faktory se prioritně dotýkají změn (ať už organizačních, ideologických či behaviorálních) uvnitř samotné Konzervativní strany. Mnohdy opomíjený je např. fakt, že vzestup euroskepticismu byl mimo jiné ovlivněn i novými pravidly organizace strany zavedenými v roce 1998 tehdejším stranickým lídrem Williamem Haguem. Ty přispěly ke změně v konfiguraci rovnováhy sil mezi jednotlivými organizačními složkami strany a významně zvýšily vliv řadových členů. Konzervativní poslanci tak byli (a stále jsou) čím dál tím častěji nuceni reflektovat a přejímat názory širší členské základy, která vždy byla euroskeptičtější než její zástupci ve Westminsteru (Alexandre-Collier 2015a, 2015c). Zintenzivňující se euroskeptické orientaci Konzervativní strany napomohl i koaliční půdorys Cameronovy vlády (blíže viz kapitola *Požadavek na uspořádání referenda a jeho funkce v kontextu vnitrostranické soutěže*) a generační obměna v konzervativním poslaneckém klubu, kdy po všeobecných volbách v letech 2005 a 2010 vstoupila do sněmovny početná generace mladých legislativců inklinujících k principiálnímu tvrdému euroskepticismu.

⁷ Mnohé průzkumy veřejného mínění v této době ilustrovaly spíše indiferentní přístup britské společnosti k evropským záležitostem, když poukazovaly na to, že jenom 1 % britských voličů označilo EU za nejdůležitější téma, jemuž země musí čelit, a pouhá 4 % zařadila EU do první desítky nejdůležitějších témat (Gamble 2012: 475; Lynch 2015: 189).

⁸ Na margo vlivu médií doplňme, že britský konzervativní tisk majoritně portrétuje EU jako entitu hodnou strachu a posměchu; charakteristická je pro něj i vysoká míra konspirační mýtizace. *Levesonova zpráva o kultuře, praktikách a etice tisku* z listopadu 2012 potvrdila v asociaci s unijními tématy záměrné překrucování faktů, dezinformace a myriádu faktografických chyb (The Levenson Inquiry 2012: 687–688).

Novodobá britská debata o konání evropských referend

Požadavek na konání referenda o setrvání země v EU je třeba zkoumat rovněž v kontextu novodobé britské debaty o konání evropských referend, kterou Glencross (2016) velmi trefně označuje za debatu o *neverendu* v odkazu na to, že se daná referenda před červnem 2016 nikdy neuskutečnila. Nejednalo se však ještě o referenda o setrvání v integračním uskupení jako taková (tedy tzv. in/out referenda), nýbrž o referenda spojená s ratifikací tří evropských smluv: 1) Maastrichtské smlouvy; 2) Smlouvy o Ústavě pro Evropu (dále jen Ústavní smlouvy) a 3) Lisabonské smlouvy. Aktivizace konzervativních euroskeptiků v podobě tlaku na konání referend byla umocněna skutečností, že v řadě jiných členských zemích EU k všelidovému hlasování o těchto evropských smlouvách došlo (v Irsku, Francii a Dánsku v případě Maastrichtské smlouvy; ve Španělsku, Francii, Nizozemí a Lucembursku v případě Ústavní smlouvy; srov. Wincott, Buller, Hay 1999: 96).

Prvním z rozhodujících momentů současné debaty o referendu ve VB se stala ratifikace Maastrichtské smlouvy, která „pevně uvedla moderní euroskeptické hnutí za uspořádání referenda na britskou politickou scénu“ (Gifford, Wellings 2017). Jak se to stalo? Euroskeptická frakce Konzervativní strany důrazně žádala po stranickém lídrovi a zároveň premiérovi, Johnu Majorovi, aby ji předložil ke schválení lidu, což však Major důrazně odmítal. Po „boji“, který Dorey (2017: 30; srov. Tournier-Sol, Karine 2015: 136) kvalifikuje adjektivem „hořký“, nakonec vyhrál ministerský předseda, kterému se podařilo zajistit ratifikaci Maastrichtské smlouvy v britském parlamentu. Tento neúspěch principiálně posílil nepřátelství a otevřené rebelství konzervativních euroskeptiků vůči vedení strany, mj. i proto, že cítili, že byli stranickými biči k ratifikaci smlouvy de facto „nuceni a vydírání“ (Baker, Gamble, Ludlam 1993: 158; blíže k tématu viz např. Alderman 1993; Baker, Gamble, Ludlam 1994; Wincott, Buller, Hay 1999). Přestože však zastánci referenda nedosáhli svého primárního cíle, jejich dlouhodobý vliv na britskou parlamentní demokracii a téma Evropy v tamním politickém, mediálním a celospolečenském diskurzu byl značný. Ve chvíli, kdy roztržky okolo Maastrichtské smlouvy utichly, byl totiž „*princip referenda, podepřený principem suverenity lidu, již pevně ukotven napříč celým politickým spektrem coby legitimní součástí britského politického procesu*“ (Gifford, Wellings, 2017). Myšlenka referenda o evropské otázce (zejména pak v asociaci s ratifikací jednotlivých evropských smluv) nadto začala rezonovat, jak ostatně uvidíme hned v následujícím odstavci, i u pro-evropštějších labouristů a liberálních demokratů (Glencross, 2015b: 303–304). Maastrichtská smlouva se tak tvrdým euroskeptikům v Konzervativní straně stala jakýmsi *cause célèbre*, okolo něhož mohli „*mobilizovat a zdokonalovat*“ svoji kritiku vznikající Evropské unie (Dorey 2017: 37) a zásadním způsobem zvýšit svoji viditelnost (Alexandre-Collier 2015c: 150).

O deset let později byly požadavky tvrdě euroskeptické minority na konání referenda oživeny v souvislosti s Ústavní smlouvou. Tehdejší labouristický ministerský předseda Tony Blair nejprve použití tohoto instrumentu opakovaně odmítal (stejně jako jej předtím zavrhl v asociaci s ratifikací Amsterodamské smlouvy a Smlouvy z Nice), mj. i s poukazem na to, že referenda není o nic více třeba než v případě Maastrichtské smlouvy či Jednotného evropského aktu ratifikovaných konzervativními vládami bez využití plebiscitu (Schnapper, 2009: 67). V dubnu 2004 však tlaku podlehl, náhle změnil svůj názor a v Dolní sněmovně oznámil, že pakliže Ústavní smlouvu schválí Evropská rada, předloží ji britským voličům ke schválení ve všelidovém hlasování (blíže viz např. Bulmer 2008; Leonard, Gowen 2004;

Oppermann 2008; Qvortrup 2006; Smith 2005).⁹ Opoziční Konzervativní strana jeho rozhodnutí kvitovala, neboť dle jejího mínění to byla právě ona, kdo Blaira k takovému názorovému obratu přinutil.¹⁰ V lednu 2005 byl v parlamentu představen zákon o *Evropské unii 2005* umožňující organizaci tohoto referenda, přičemž se všeobecně očekávalo, že proběhne na počátku roku 2006. Poté, co však Ústavní smlouvu odmítly v referendech v květnu 2005 Francie a v červnu 2005 Nizozemí, byly plány na referendum odloženy na neurčito, což se opět setkalo s nesouhlasem z řad konzervativních euroskeptiků.

Konečně, k dominanci požadavku na konání plebiscitu o setrvání země v EU přispěly i okolnosti doprovázející ratifikaci Lisabonské smlouvy. Vzhledem k tomu, že se však jedná o téma úzce spjaté s problematikou vnitrostranické opozice vůči Davidu Cameronovi, je o něm blíže pojednáno v kapitole *Požadavek na uspořádání referenda a jeho funkce v kontextu vnitrostranické soutěže*.

Manifestace a profilace požadavku na uspořádání referenda o setrvání země v EU

Jedním ze stěžejních narativů konzervativních zastánců referenda o setrvání země v EU se stala teze, že společný trh, pro nějž britští voliči hlasovali v roce 1975, byl nahrazen politickou unií – tedy formou evropské integrace, s níž britští voliči zatím nedostali možnost vyjádřit souhlas. Výsledky referenda z roku 1975 tím pádem pozbyly své legitimacy. S tím souvisí i další z jejich interpretačních linií, a sice opakovaný akcent na diametrální odlišnost ES v roce 1975 a současné EU, která mezitím např. získala volený a vlivný parlament, významně omezila právo veta členských zemí, účastní se civilních a vojenských operací v zahraničí, zrušila kontroly na vnitřních hranicích a zavedla vlastní měnu.¹¹ K tomu se vztahuje i další důležitý narativ přívrženců referenda, jenž se dotýká nízké podpory většinové britské společnosti vůči členství země v EU (což ostatně v roce 2013 potvrdil ve své Bloombergské řeči i David Cameron, když prohlásil, že podpora britské veřejnosti vůči projektu evropské integrace je „slabá jako moucha“ [Cameron 2013]). Požadavek tvrdých euroskeptiků na uspořádání referenda se tak nakonec stal „apelem na posouzení toho, zda je evropská integrace – v teorii i praxi – kompatibilní s britskými zájmy a britskou identitou“, nevyhnutelně zpochybňujícím „normativní závazek k integraci jako takový“ (Glencross 2015b: 306–307).

Empirické analýzy dokazují, že tvrdě euroskeptickou agendu s cílem uspořádat referendum o setrvání země v EU (nikoli nutně v souvislosti s ratifikací evropské smlouvy či jinou

⁹ Kromě toho Tony Blair i John Major přislíbili každý ještě jedno referendum; v obou případech v souvislosti s potenciálním přijetím eura. Vzhledem k tomu, že se však VB k přijetí společné měny nikdy reálně nepřiblížila, nevyvolala tato referenda srovnatelné kontroverze.

¹⁰ Na straně druhé ale Blairovým rozhodnutím přišla o klíčový argument v rámci své kritiky směřované vůči evropské politice vládnoucích labouristů (Closa 2007: 1321). Pro úplnost ještě doplňme, že ve stranickém orbitu zároveň působilo mnoho euroskeptických thinktanků, nadací a nátlakových skupin, které uspořádání referenda rovněž požadovaly.

¹¹ Mnoho akademiků (viz např. Glencross 2015b) v této souvislosti upozorňuje na zcela zásadní kontradikci v argumentaci tvrdých euroskeptiků. Jakkoli VB odmítla participovat na schengenském prostoru nebo eurozóně, aktivně podporovala (s určitými limity) omezení práva veta členských zemí a rozvoj Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. V žádném případě to tedy není tak, že by ony „radikální institucionální a politické změny byly jednoduše tajně podstrčeny nic netušící Británii“ (Glencross 2015b: 306). Tento očividný rozpor však nijak neumenšil ochotu euroskeptiků tyto teze s rostoucí frekvencí používat.

„akcí“ na evropské úrovni¹²) a vystoupit z EU prosazovala jen menšina poslanců a členů Konzervativní strany (viz např. Alexandre-Collier 2015c: 150). Podle Lynche (2015: 194) po roce 2010 představovalo tvrdě euroskeptické křídlo přibližně čtvrtinu konzervativních poslanců. Heppell stanovuje podíl tvrdých euroskeptiků na sumě konzervativních poslanců ve funkčním období 2010–2015 na 26 % (Heppell 2013: 347); na třetinu jej rovněž odhadují Copsey a Haughton (2014: 78–79). V optice celé Dolní sněmovny pak odchod země z EU prosazovalo cca 100 z celkových 646 poslanců (Copsey, Haughton 2014: 78–79). Přesto však tato skupina disponovala v porovnání s měkkými euroskeptiky mnohem větším vlivem, mj. i díky lepší organizovanosti a zejména pak vehemenci, vytrvalosti a hlasitosti, s jakou prosazovala a vyjadřovala své názory (a taktéž zásluhou příznivé vnitropolitické a celospolečenské situace). Rovněž byla „čím dál tím proaktivnější v nastolování agendy tím, že asertivně rámovala debaty v rámci Konzervativní strany (a mj. i v médiích) a zdůrazňovala ta klíčová témata ve vztahu VB a EU, která ji znepokojovala“ (Dorey 2017: 27).

Vliv této minoritní frakce v rámci Konzervativní strany začal znatelně růst již krátce po volbách v roce 2010. V březnu 2011 vláda schválila *zákon o Evropské unii* (*The European Union Act*, často označovaný jako *Referendum Lock*), podle něhož musí jakýkoli transfer pravomocí britské vlády nebo parlamentu do Bruselu odsouhlasit občané v referendu. Kromě toho měl plebiscit automaticky proběhnout také v případě schvalování nové unijní smlouvy nebo zásadních úprav stávajících smluv (*European Union Act 2011*; blíže viz Hodson, Maher 2014). Tato právní úprava se však stala terčem kritiky mnoha tvrdě euroskeptických konzervativních legislativců, kteří ji považovali za nedostatečnou s poukazem na její děravost, mělkost a prostor pro příliš pružnou interpretaci (viz např. kritika Billa Cashe z 8. března 2011 na půdě Dolní sněmovny [House of Commons 2011a: odst. 837]) a kteří po vedení Konzervativní strany stále hlasitěji požadovali uspořádání referenda o setrvání země v EU bez ohledu na předchozí kroky na evropské úrovni (Vail 2015: 113).

Navzdory svému vzrůstajícímu vlivu však z programového hlediska nepředstavovali tvrdě konzervativní euroskeptici homogenní blok. Naopak lze pozorovat, že až do října 2011 byl vůči EU kritický sentiment v rámci Konzervativní strany do značné míry difúzní, fragmentovaný a jeho zaměření se týkalo širší palety různých témat – nejen referenda o setrvání v EU, ale rovněž repatriace pravomocí z Bruselu či např. judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Klíčovým předělem se v tomto ohledu stalo hlasování, k němuž došlo na půdě Dolní sněmovny 24. října 2011 a v souvislosti s nímž vykrytalizoval tvrdě euroskeptický sentiment v rámci Konzervativní strany do podoby jednoznačného, vyprofilovaného a explicitně artikulovaného požadavku na konání referenda (Brusenbauch Meislová, 2017b: 42). Ten den se konala pětihodinová rozprava a hlasování (prezentované jedním z nově zvolených konzervativních poslanců, Davidem Nuttallem) vyvolané peticí 100 000 lidí, kteří žádali vládu, aby do května 2013 vyhlásila plebiscit, který měl rozhodnout, zda zachovat *status quo* a v EU zůstat, opustit ji, anebo přehodnotit vzájemný vztah a vyjednat nové podmínky členství. Cameron uspořádání takového referenda jednoznačně odmítal a ve snaze udržet stranickou disciplínu a přimět zákonodárce k loajálnímu hlasování na ně vyvinul poměrně velký tlak. Mimo jiné skrze institut tzv. biče (*whip*), jehož použití *per se* vyvolalo mezi členy strany

¹² Požadavek na uspořádání referenda obsahoval v roce 2010 i volební program Liberálně demokratické strany. Toto referendum se však mělo uskutečnit ve chvíli, kdy „se britská vláda opět upíše zásadní změně ve vztahu mezi VB a EU“ (Dorey, Garnett 2016: 18). To činí tento požadavek kvalitativně odlišným od požadavku konzervativních euroskeptiků, kteří prosazovali uspořádání referenda ihned, tj. bez ohledu na budoucí změnu v britsko-unijních vztazích.

bouři nevole, kategoricky instruoval všechny své poslance, aby návrh na referendum odmítli (přičemž se očekávalo, že zákonodárci hlasující proti přání vlády opustí vládní funkce). Krom toho rovněž pozměnil své cestovní plány, aby mohl být rozpravě přítomen. Navzdory těmto opatřením 81 konzervativních poslanců (tedy více než polovina konzervativní reprezentace) hlasovalo proti přání vlády a požadovalo uspořádání referenda o členství Velké Británie v EU.

Od této chvíle tlak vyvíjený konzervativními zákonodárci na Camerona ve snaze přimět jej k uspořádání referenda soustavně gradoval. V červnu 2012 ho více než 100 členů strany v čele s poslancem Johnem Baronem (2012) dopisem vyzvalo, aby připravil zákon, který by v následujícím volebním období umožnil uspořádat referendum týkající se EU. Na podzim 2012 se pak začaly objevovat první zprávy o konzervativních ministrech ochotných hlasovat pro odchod země z EU.

S ohledem na výše řečené si nelze nepovšimnout Cameronovy radikální názorové konverze v otázce uspořádání referenda, a to v relativně krátkém časovém úseku (Brusenbauch Meislová 2017b: 45). S uspořádáním referenda o členství země v EU dlouhodobě nesouhlasil, což lze doložit např. již zmiňovanou debatou v Dolní komoře parlamentu z října 2011, v níž jej kategoricky zamítl a opakovaně zdůraznil, že je v národním zájmu VB zůstat v EU (House of Commons 2011b). O necelého tři čtvrtě roku později však ve svém článku pro nedělní vydání deníku *The Telegraph* uvedl, že z jeho pohledu „*k sobě dvě slova ‚Evropa‘ a ‚referendum‘ pasují*“ (Cameron 2012), načež se zanedlouho poté, v lednu 2013, ve své „*velké evropské řeči*“ (Forsyth 2012) k referendu oficiálně zavázal. Jeho rozhodnutí bylo přitom hojně interpretováno jako „*jasné vítězství britských euroskeptiků*“ (Gifford 2014b: 513).

Funkce požadavku na uspořádání referenda o setrvání země v EU v kontextu vnitrostranické a mezistranické soutěže

Aby získal požadavek na uspořádání referenda takovou sílu, musel zároveň plnit stěžejní funkci v rámci 1) vnitrostranické i 2) mezistranické soutěže ve smyslu potenciálu pro posílení pozice svých zastánců. Tato část textu zkoumá, o jaké konkrétní funkce se v jednotlivých kontextech jednalo. Důležité je si však v této souvislosti uvědomit, že oba kontexty byly navzájem propojeny, navzájem se ovlivňovaly a posilovaly a společně vytvářely kumulativní efekt, navíc aditivní v čase. Vnímat je odděleně je možné pouze pro analytické či teoretické účely.

Požadavek na uspořádání referenda a jeho funkce v kontextu vnitrostranické soutěže

V prvním ze sledovaných kontextů plnil požadavek na uspořádání referenda zejména funkci velmi efektivního nástroje vnitrostranické opozice vůči vedení Konzervativní strany. Míra animozity pociťovaná vůči Davidu Cameronovi v rámci parlamentní komponenty strany byla neobvykle vysoká, o čemž svědčí i nebývalá četnost poslaneckých revolt vůči oficiální linii vlády. Kupříkladu, v letech 2010 až 2015 se Cameronova koaliční vláda potýkala s dvojnásobnou mírou rebelií než předchozí labouristická vláda, což navíc devítinásobně překračovalo poválečný průměr (Cowley 2015).

Jednou ze stěžejních příčin této flagrantní vnitrostranické opozice vůči Cameronovi byla jeho názorová konverze ve vysoce zpolitizované otázce vyhlášení referenda o Lisabonské smlouvě. Dne 26. září 2007 dal Cameron ve svém článku pro deník *The Sun* „*záruku pevnou jako skála*“, že pokud se stane ministerským předsedou, konzervativní vláda vyhlásí

referendum o jakékoli smlouvě, která vzejde z tehdejších jednání. V roce 2008 byla Lisabonská smlouva, jež v očích mnoha konzervativců znamenala ztrátu britské svrchovanosti, ratifikována britským parlamentem. Konzervativní strana následně učinila z možnosti konání referenda o Lisabonské smlouvě jedno z hlavních témat své předvolební kampaně ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2009. David Cameron slíbil, že pokud se jeho strana dostane k moci dříve, než bude smlouva ratifikována ve všech členských státech, nechá o ní rozhodnout *vox populi*. Tento závazek přitom situoval do ostrého kontrastu s politikou labouristické vlády, která referendum o Lisabonské smlouvě rovněž přislíbila, ale nakonec jej neuskutečnila.

Počátkem června 2009 podal Cameron návrh zákona, podle něž se mělo referendum konat souběžně s referendem v Irsku. 4. listopadu 2009 však oznámil, že od svého závazku upouští, neboť poté, co dokument 3. listopadu jako poslední ratifikoval český prezident, by takové referendum bylo mařením času a peněz, protože už nejde o smlouvu, nýbrž o součást evropského práva: „*Nemůžeme uspořádat referendum a nechat tyto posty – nebo samotnou Lisabonskou smlouvu – zmizet jako mávnutím kouzelného proutku o nic víc, než bychom mohli uspořádat referendum o tom, zda má každé ráno vyjít slunce*“ (Cameron 2009). Cameronovo rozhodnutí vyvolalo mezi tvrdě euroskeptickým segmentem Konzervativní strany bouři nevole (Watt, Wintour 2009), a to navzdory jeho ujištění, že v případě volebního vítězství zajistí, aby se lidové hlasování konalo při každém dalším transferu pravomocí z Westminsteru do Bruselu. Svým krokem tvrdé euroskeptiky „*rozběsil a pobouřil zároveň*“ (Kettle 2016); ozývaly se i hlasy, že Cameron je zrádce, který nepřijatelným způsobem složil zbraně a že referendum o Lisabonské smlouvě by se mělo konat bez ohledu na to, že byla ratifikována všemi členy EU (Smith 2012: 1289). Dokonce ještě i dlouho poté bylo patrné, že se řada tvrdě euroskeptických konzervativců se se zamítnutím referenda o Lisabonské smlouvě stále neshodla (Smith 2012: 1289). Tento krok tak jednoznačně přispěl k další stabilizaci tvrdě euroskeptického bloku uvnitř Konzervativní strany a postupné krystalizaci požadavku na vypsání referenda o setrvání země v EU. Částečně vysvětluje i to, proč nátlak konzervativních zákonodárců na vypsání referenda neutichl ani po Cameronově Bloombergském projevu, v němž se k němu oficiálně zavázal. Bylo to mimo jiné z důvodu absence důvěry v to, že svůj závazek tentokrát skutečně dodrží (Dorey 2017: 35).

Vysoká míra vnitrostranické opozice vůči stranickému vedení však vyvěrala i z řady dalších důvodů, zejména pak z koaličního půdorysu vlády, kterou konzervativci sdíleli s proevropskými liberálními demokraty a kterým podle mnohých z nich činili (zvláště pak v oblasti evropské politiky) až příliš ústupků. Tvrdí euroskeptici z řad konzervativců trvale zpochybňovali sílu Cameronova odhodlání čelit další evropské integraci a považovali jeho postoj za nedostatečně protievropský. Jeden z nich dokonce označil jeho vládu za „*nejvíce prointegrační administrativu od dob Teda Heatha*“ (Lynch 2012: 85–86). Navíc, jak již bylo zmíněné výše, ani *zákon o Evropské unii*, podle něhož měla být jakákoli evropská smlouva předložena ke schválení lidu, nestačil a tvrdí euroskeptici okamžitě po jeho schválení akcentovali požadavek nový – a sice uspořádání referenda o setrvání v EU, a to bez ohledu na předchozí kroky na evropské úrovni.

Mezi další příčiny nespokojenosti konzervativních zákonodárců s vedením jejich domovské strany lze řadit druhořadost jejich vlastní pozice, (u některých) periferní postavení a absence vyhlídek na povýšení; modernizaci strany pod Cameronovou taktovkou; pociťovaný nedostatek pozornosti z jeho strany a neefektivní stranický management. K pocitu křivdy přispělo i to, že v roce 2010 byly ve vládních funkcích upřednostněny nové poslankyně na úkor těch, které byly zvoleny již v roce 2005 (srov. Landale 2011; Lynch 2015).

To, jak efektivním nástrojem vnitrostranické opozice požadavek na uspořádání referenda o setrvání země v EU je, se naplno projevilo při již zmiňovaném hlasování 24. října 2011. To, co původně vypadalo na „bezvýznamnou debatu vyvolanou pouhopouhou peticí“ (Chevoppe 2011), se ukázalo být nejen nejzávažnější rebelií, jaké Cameron od nástupu do funkce premiéra musel čelit, ale současně i jednou z nejrozsáhlejších poslaneckých vzpour, ke které kdy v britském parlamentu došlo (Cowley, Stuart 2012: 402). Řada revolt se pochopitelně konala již před tímto datem, avšak žádná z nich nebyla svým rozsahem a závažností tak úspěšná a netěšila se tak velkému mediálnímu zájmu jako právě vzpoura týkající se referenda o setrvání země v EU, v níž tvrdě euroskeptický proud naplno využil svůj vyděračský potenciál. Jakkoli byla výzva k vypsání referenda nakonec dle očekávání naprostou většinou odmítnuta (v poměru 483: 111; 15 konzervativních poslanců se zdrželo hlasování), Cameron tímto hlasováním utrpěl značnou ránu, jeho autorita byla podkopána a neloajální poslanci výsledek oslavovali coby své velké vítězství (viz např. BBC 2011).

Tvrdí euroskeptici navíc zjistili, že referendum představuje konsensuální téma napříč celým stranickým euroskeptickým spektrem (srov. Collier 150) a ideální platformu, na jejímž základě bude možné sjednotit širší bázi konzervativních euroskeptiků. Během říjnového hlasování totiž poprvé došlo ke sjednocení a společnému hlasování v parlamentu déle působící skupiny euroskeptiků typu Billa Cashe a Johna Redwooda a nově příchodích konzervativních legislativců zvolených ve volbách v roce 2010 (z 81 rebelujících poslanců jich 49 bylo do parlamentu zvoleno v roce 2010) (Lendale 2011).

V neposlední řadě si tvrdě euroskeptická frakce ve straně dobře uvědomovala, že Cameron s vypsáním referenda o setrvání ostrovního království v EU nesouhlasí a že se pro něj jedná o vysoce citlivé téma, které se dlouhodobě snažil spíše neutralizovat a depolitizovat. Zároveň věděli, že výzva k tomu umožnit lidu účast na výkonu státní moci se bezprostředně dotýká otázky jeho suverenity, díky čemuž – mj. i vzhledem k tomu, že Britové jsou tomuto ideálu neustále silně oddáni (blíže k tomuto viz Gifford 2010) – se vůči němu jen velmi těžko protiargumentuje. Sami sebe přitom stylizovali do role „pravých patriotů“, kteří staví národní zájem nad zájem stranický (Dorey 2017: 36).

Požadavek na uspořádání referenda a jeho funkce v kontextu mezistranické soutěže

Požadavek na konání referenda o setrvání země v EU rovněž plnil důležitou úlohu v rámci mezistranické volební soutěže. K jeho dominantnímu postavení totiž výrazně přispěl jeho potenciál k oslabení externí pravicové konkurence Konzervativní strany v podobě radikální a populistické strany UKIP (blíže k problematice UKIP namátkou Ford, Goodwin 2014; Hayton 2010, 2016; Usherwood 2016), jejímž sílícím postavením se řada tvrdě euroskeptických poslanců začala cítit ohrožena. UKIP totiž začala zaznamenávat významné volební zisky ve volbách druhého řádu, zejména pak volbách do místních zastupitelstev a volbách do Evropského parlamentu, kde v roce 2009 obsadila druhé a v roce 2014 dokonce první místo. Jenom v letech 2010 až 2012 se její podpora mezi britskými občany zdvojnásobila (Tournier-Sol 2015: 140), přičemž na jaře 2012 (některé) průzkumy veřejného mínění ukazovaly, že strana v popularitě dokonce předbíhá liberální demokracie, a přiznávaly jí podporu ve výši 10 % (Lynch, Whitaker 2013: 286).

Pro Konzervativní stranu představoval postupný odliv jejích tradičních voličů a problematika přeběhlictví (týkající se členů Dolní i Horní sněmovny; blíže viz Webb, Bale 2014) směrem k UKIP značnou externí hrozbu. Mnoho konzervativních poslanců (zvláště těch tvrdě

euroskeptických) se začalo cítit bezprostředně ohroženo ve smyslu ztráty svých mandátů, zejména pak v těch volebních obvodech označovaných coby *marginal seats*, jejichž držitel tradičně disponuje jen malou většinou (na rozdíl od tzv. *safe seats*). Projevilo se to např. při všeobecných volbách v roce 2010, kdy ve 21 volebních obvodech obsadili kandidáti Konzervativní strany druhé místo (za kandidátem labouristickým nebo liberálně demokratickým), a to primárně v důsledku hlasů, které někdejší voliči konzervativců nyní dali UKIP. V realitě britského volebního systému relativní většiny (tzv. *first-past-the-post*) pak stačilo straně UKIP v několika z těchto obvodů získat pouhých několik set hlasů od bývalých voličů Konzervativní strany, aby konzervativního kandidáta připravili o parlamentní mandát (Dorey 2010: 431–432).

Takto výrazný nárůst popularity UKIP (spolu se stále euroskeptičtější naladěnou veřejností [srov. Alexandre-Collier 2015c: 146; Byrne, Randall, Theakson 2017: 216–217]) do značné míry zvýšil palčivost/naléhavost (tzv. *issue salience*) tématu EU a referenda o setrvání země v EU *per se* (Copsey, Haughton, 2014: 83) v očích tvrdě euroskeptických poslanců. UKIP totiž byla založena v roce 1993 na bázi odporu proti ratifikaci Maastrichtské smlouvy, přičemž po zániku Strany referenda¹³ se z ní stala „*jediná sjednocená euroskeptická strana v britské politice*“ (Alexandre-Collier 2015c: 146). Velmi dlouho se jednalo o monotematický subjekt, jehož jediným programovým bodem bylo vystoupení Velké Británie z Evropské unie. Strana později diverzifikovala svoji tematickou výbavu a programové zaměření, zejména pak v intencích aplikace prvků přímé demokracie (Alexandre-Collier 2015c: 147). I tak ale jejím dlouhodobě dominantním tématem zůstávala mobilizace voličů k opozici vůči členství země v EU a apel na hlavní politické strany, aby v této otázce vyhlásily všelidové hlasování. Snaha reagovat na voličskou poptávku a posílit vlastní konkurenceschopnost na volebním trhu tak byla jedním z klíčových motivů, proč tvrdě euroskeptičtí poslanci Konzervativní strany převzali požadavek na konání referenda o setrvání země v EU (tedy jakýsi *raison d'être* strany UKIP) jakožto ústřední bod své agendy.

V porovnání s ostatními euroskeptickými tématy navíc nabízel požadavek na uspořádání referenda nejen (zdánlivě) rychlé řešení, ale rovněž „*jednoduchost snoubící se s rozhodností*“ (Glencross 2015b: 314). Jednalo se o téma jasné, srozumitelné a snadno komunikovatelné. Většinové britské společnosti, která je politickými stranami jen zřídka spolehlivě informována o spletitosti unijní politiky (srov. Usherwood 2002, 216–219), tak nabízelo „*svůdný příslib šance, jak si zvolit žádoucí stupeň integrace s Evropou*“ (Glencross 2015b: 306), mj. právě proto, že ostře kontrastovalo se „*všemi těmi vytáčkami a nerozhodností*“, k nimž se politický establishment při debatách o vztahu VB a EU tradičně uchýloval (Glencross 2015a: 25). Kromě toho téma nacházelo značnou odezvu i u euroskeptického tisku.

Závěr

Velká Británie představuje jeden z nejzajímavějších, ne-li úplně nejzajímavější, případ pro studium politizace témat souvisejících s evropskou integrací a jejich následků (Grande, Schwarzbözl 2017: 2). Cameronovo rozhodnutí uspořádat referendum o setrvání země v EU je označováno za „*klíčový zlomový okamžik v britské euroskeptické debatě*“ (Startin 2015), „*dramatickou transformaci*“ (Copsey, Haughton, 2014: 74), „*zlomový okamžik v evoluci britské diskuse o Evropě*“ vůbec (Startin 2016: 7) a „*zásadní posun v britském vztahu s EU*“

¹³ Tuto stranu založil v roce 1994 sir James Goldsmith s cílem uspořádat referendum o tom, zda by EU měla být superstátem či asociací národů. Ve všeobecných volbách v roce 1997 získala strana 2,6 % (bez poslaneckého mandátu) a po Goldsmithově smrti v roce 1997 byla rozpuštěna.

(Lewis 2014: 8). Tento krok „podstatně změnil podmínky britské debaty o EU“ a znamenal „nejradikálnější změnu konzervativní politiky vůči EU od referenda v roce 1975“ (Copsey, Houghton 2014: 75). Vzhledem k tomu, že od roku 1983 žádná hlavní britská politická strana nenavrhovala politiku, která by mohla vyústit v opuštění EU (Lewis 2014: 8), vnímali jej mnozí komentátoři jako tu nejradikálnější evropskou strategii, již si bylo lze vůbec kdy představit (Gifford 2014b). Zároveň jeho rozhodnutí bylo (a stále je) zcela unikátním i v celoevropském měřítku (blíže k tomuto viz Glencross 2015b: 305). Ambicí této studie bylo alespoň částečně přispět k porozumění tomu, co k takovému kroku vůbec vedlo.

Podle autorky došlo v rámci Konzervativní strany k jevu označovanému jako *issue capture*, když původně minoritní skupina jejích tvrdě euroskeptických poslanců volající po uspořádání referenda o setrvání země v EU získala takřka úplnou kontrolu nad stranickou debatou EU a postupně prosadila tento požadavek jakožto ústřední bod programové náplně strany. Přelomové bylo v tomto ohledu hlasování z 24. října 2011, v souvislosti s nímž vykrytalizoval do té doby značně difúzní, heterogenní a tematicky fragmentovaný tvrdě euroskeptický sentiment v rámci Konzervativní strany do podoby jednoznačného, vyprofilovaného a explicitně artikulovaného požadavku na konání referenda.

Článek ukázal, že požadavek na uspořádání referenda o setrvání země v EU plnil v rámci vnitrostranické i mezistranické soutěže stěžejní funkci ve smyslu jeho potenciálu pro posílení pozice svých zastánců. V prvním případě představoval velmi efektivní nástroj vnitrostranické opozice vůči vedení strany. Jednalo se totiž o konsensuální téma napříč celým tvrdě euroskeptickým spektrem v rámci strany a ideální platformu, na jejímž základě bylo možné snadno sjednotit širší bázi konzervativních euroskeptiků. Ve druhém případě téma vykazovalo silný potenciál, jak posílit konkurenceschopnost jeho nositelů (a tím pádem i celé strany) na volebním trhu a oslabit externí pravavicovou konkurenci Konzervativní strany v podobě radikální a populistické strany UKIP, jejímž sílícím postavením se řada tvrdě euroskeptických poslanců začala cítit ohrožena.

Na samý závěr si dovoluji stručnou poznámku o potenciálu konceptu *issue capture* pro další výzkum. Zajímavé by bylo kupříkladu zkoumat, zda, jak a proč k podobným tendencím dochází i u jiných politických subjektů, jiných evropských témat či v jiných členských zemích; nosné by bylo v tomto ohledu sledovat i komparativní hledisko. Hlubší pozornost by si zasloužila rovněž analýza britské předreferendové kampaně nahlížena prizmatem *issue capture*. V daném kontextu by se nabízelo i doplňkové využití kvantitativních metod – např. při studiu toho, zda a jak k *issue capture* v souvislosti s požadavkem na konání referenda došlo i v rámci parlamentních debat, mediálního pokrytí, veřejné diskuse apod.

LITERATURA:

- ALDERMAN, Keith (1993). Legislating on Maastricht. *Contemporary Record*. Vol. 7, no. 3, pp. 243–265. <https://doi.org/10.1080/13619469308581264>
- ALEXANDRE-COLLIER, Ágnes (2015a). *Euroscepticism under Margaret Thatcher and David Cameron: From Theory to Practice*. Observatoire de la société britannique, La Garde: UFR Lettres et sciences Humaines. <https://doi.org/10.4000/osb.1778>
- ALEXANDRE-COLLIER, Ágnes (2015b). Reassessing British Conservative Euroscepticism as a Case of Party (Mis)Management. In TOURNIER-SOL, Karine; GIFFORD, Chris (eds.).

- The UK Challenge to Europeanization. The Persistence of British Euroscepticism.* Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 99–116. <https://doi.org/10.1057/9781137488169>
- ALEXANDRE-COLLIER, Ágnes (2015c). The Temptation of Populism in David Cameron's Leadership Style. In ALEXANDRE-COLLIER, Ágnes; VERGNOLLE DE CHANTAL, Francois, (eds.). *Leadership and Uncertainty Management in Politics*. Basingstoke: Palgrave, pp. 141–56. <https://doi.org/10.1057/9781137439246>
- ASH, Timothy Garton (2016). As an English European, this is the biggest defeat of my political life. *The Guardian* [online]. 24. 6. 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.theguardian.com/politics/commentisfree/2016/jun/24/lifelong-english-european-the-biggest-defeat-of-my-political-life-timothy-garton-ash-brexit>>.
- BAIMBRIDGE, Mark; WHYMAN, Philip; MULLEN, Adrew (2006). *The 1975 Referendum on Europe – Volume 2: Current Analysis and Lessons for the Future*. Exeter: Imprint Academic. <https://doi.org/10.1080/10848770.2012.686773>
- BAKER, David; GAMBLE, Andrew; LUDLAM, Steve (1993). Whips or scorpions? The Maastricht vote and the Conservative Party. *Parliamentary Affairs*. Vol. 46, no. 2, pp. 151–166. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pa.a052409>
- BAKER, David; GAMBLE, Andrew; LUDLAM, Steve (1994). The parliamentary siege of Maastricht 1993: Conservative divisions and British ratification. *Parliamentary Affairs*. Vol. 47, no. 1, pp. 37–59. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pa.a052460>
- BALE, Tim (2006). Between a Soft and a Hard Place? The Conservative Party, Valence Politics and the Need for a New “Eurorealism”. *Parliamentary Affairs*. Vol. 59, no. 3, pp. 385–400. <https://doi.org/10.1093/pa/gsl021>
- BARON, John (2012). *EU Referendum*. Full text of the letter to David Cameron, [online]. 27. 6. 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<https://www.scribd.com/doc/98539590/EU-Referendum-II>>.
- BBC (2011a). EU referendum: Rebels lose vote in Commons. *BBC News* [online]. 25. 10. 2011 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-15425256>>.
- BEVIR, Mark; DADDOW, Oliver; HALL, Ian (2013). Introduction: Interpreting British Foreign Policy. *British Journal of Politics and International Relations*. Vol. 15, no. 2, pp. 163–74. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2012.00537.x>
- BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika (2017a). Diskurzivní reprezentace bilaterálních vztahů Velké Británie a Evropské unie v oficiálních projevech britského premiéra v letech 2010–2016. *Politologická revue*, Vol. 23, no. 1, pp. 101–132.
- BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika (2017b). Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: analýza motivace politických elit. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 52, no. 2, pp. 29–56.
- BULMER, Simon (2008). *New Labour and the European Union. A Constructive Partner?* Working Paper FG 1, 2008/ 05, March 2008, SWP Berlin.
- BULMER, Simon; LEQUESNE, Christopher (2013). *The Member States of the European Union*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780199544837.001.0001>
- BYRNE, Chris; RANDALL, Nick; THEAKSTON, Kevin (2017). Evaluating British prime ministerial performance: David Cameron's premiership in political time. *British Journal of Politics and International Relations*. Vol. 19, no. 1, pp. 202–220. <https://doi.org/10.1177/1369148116685260>
- CAMERON, David (2009). *Cameron speech on EU*. BBC, [online]. 4. 11. 2009 [cit. 2017-01-08].

- Dostupné z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/8343145.stm>>.
- CAMERON, David (2012). We need to be clear about the best way of getting what is best for Britain. *The Telegraph*, 30. 6. 2012, <<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/david-cameron/9367479/David-Cameron-We-need-to-be-clear-about-the-best-way-of-getting-what-is-best-for-Britain.html>>.
- CAMERON, David (2013). *EU speech at Bloomberg*. Government of the United Kingdom, [online]. 23. 1. 2013 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>>
- CHEVOPPE, Florian (2011). *The (Second) British Rebellion: Is this the end of Britain in the EU?* Nouvelle Europe [online]. 24. 10. 2011 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.nouvelle-europe.eu/node/1287>>.
- CLOSA, Carlos (2007). Why convene referendums? Explaining choices in EU constitutional politics. *Journal of European Public Policy*. Vol. 14, no. 8, pp. 1311–1332. <https://doi.org/10.1080/13501760701656478>
- COPELAND, Paul; COPSEY, Nathaniel (2017). Rethinking Britain and the European Union: Politicians, the Media and Public Opinion Reconsidered. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 55, no. 4. pp. 709–726. <https://doi.org/10.1111/jcms.12527>
- COPSEY, Nathaniel; HAUGHTON, Tim (2014). Farewell Britannia? ‘Issue Capture’ and the Politics of David Cameron’s 2013 EU Referendum Pledge. *JCMS Annual Review*, Vol. 51, no. 1, pp. 74–89. <https://doi.org/10.1111/jcms.2014.52.issue-s1>
- COWLEY, Philip (2015). *The most rebellious parliament of the post-war era* [online]. Political Insight, 28. 3. 2015 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<https://www.psa.ac.uk/insight-plus/blog/most-rebellious-parliament-post-war-era>>.
- COWLEY, Philip; STUART, Mark (2012). The Cambusters: The Conservative European Union Referendum Rebellion of October 2011. *Political Quarterly*. Vol. 83, no. 2., pp. 402–406. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2012.02291.x>
- CRICK, Bernard (1975). Commentary: Pandora’s Box, Sovereignty and the Referendum. *Defending Politics*. Vol. 83, no. 1, pp. 499–502. https://doi.org/10.1111/1467-923X.02405_4
- DADDOW, Oliver (2012). The UK Media and “Europe”: from Permissive Consensus to Destructive Dissent’. *International Affairs*. Vol. 88, no. 6, pp. 1219–36. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2012.01129.x>
- DADDOW, Oliver (2013). Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain. *British Journal of Politics & International Relations*. Vol. 15, no. 2, pp. 210–227. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2012.00534.x>
- DADDOW, Oliver (2015a). Interpreting the Outsider Tradition in British European Policy Speeches from Thatcher to Cameron. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 53, no. 1, pp. 71–88. <https://doi.org/10.1111/jcms.12204>
- DADDOW, Oliver (2015b). Strategising European Policy: David Cameron’s Referendum Gamble. *The RUSI Journal*. Vol. 160, no. 5, pp. 4–10. <https://doi.org/10.1080/03071847.2015.1102534>
- DE VREESE, Claes (2007). ‘A Spiral of Euroscepticism: The Media’s Fault?’ *Acta Politica*. Vol. 42, no. 2–3, pp. 271–86. <https://doi.org/10.1057/palgrave.ap.5500186>
- DIEZ, Thomas (2001). Europe as a Discursive Battleground. Discourse Analysis and European Integration Studies. *Cooperation and Conflict*. Vol. 36, no. 1, pp. 5–38.
- DOREY, Peter (2010). Faltering before the finishing line: The Conservative Party’s performance

- in the 2010 general election. *British Politics*. Vol. 5, no. 4, pp. 402–435. <https://doi.org/10.1057/bp.2010.21>>.
- DOREY, Peter (2017). Towards Exit from the EU: The Conservative Party's Increasing Euroscepticism since the 1980s. *Politics and Governance*. Vol. 5, no. 2, pp. 27–40. <https://doi.org/10.17645/pag.v5i2.873>
- DOREY, Peter; GARNETT, Mark (2016). *The British coalition government, 2010–2015: A marriage of inconvenience*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-02377-3>
- ERLANGER, Steven; CASTLE, Stephen (2016). In 'Brexit' Vote, David Cameron Faces Problem of His Own Making. *The New York Times*, [online]. 21. 6. 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.nytimes.com/2016/06/22/world/europe/david-cameron-brexiteuropean-union.html>>.
- EUROPEAN UNION ACT (2011): *European Union Act 2011*. Legislation.gov.uk [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/12/contents>>.
- FALLETI, Tulia (2006). Theory-Guided Process-Tracing in Comparative Politics: Something Old, Something New. *APSA-CP Newsletter*. Vol. 17, no. 1, pp. 9–14.
- FONTANA, Cary; PARSONS, Craig (2015). 'One Woman's Prejudice': Did Margaret Thatcher Cause Britain's Anti-Europeanism? *Journal of Common Market Studies*. Vol. 53, no. 1, pp. 89–105. <https://doi.org/10.1111/jcms.12205>
- FORD, Robert; GOODWIN, Matthew (2014). *Revolt on the Right. Explaining support for the radical right in Britain*. London and New York: Routledge.
- FORSTER, Anthony (2002). *Euroscepticism in Contemporary British Politics: Opposition to Europe in the British Conservative and Labour Parties since 1945*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203402665>
- FORSYTH, James (2012). The accidental exit. *The Spectator*, [online]. 12. 1. 2013 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.spectator.co.uk/2013/01/the-accidental-exit/>>.
- GAMBLE, Andrew (2012). Better Off Out? Britain and Europe. *Political Quarterly*. Vol. 83, no. 3, pp. 468–477. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2012.02346.x>
- GEORGE, Alexander L.; BENNETT, Andrew (2004). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: Harvard University Press. <https://doi.org/10.1017/S1537592707070491>
- GIFFORD, Chris (2006). The rise of postimperial populism: the case of right wing Euroscepticism in Britain. *European Journal of Political Research*. Vol. 45, no. 5, pp. 851–869. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00638.x>
- GIFFORD, Chris (2010). The UK and the European Union: dimensions of sovereignty and the problem of Eurosceptic Britishness. *Parliamentary Affairs*. Vol. 63, no. 2, pp. 321–338. <https://doi.org/10.1093/pa/gsp031>
- GIFFORD, Chris (2014a). *The Making of Eurosceptic Britain*. Farnham: Ashgate.
- GIFFORD, Chris (2014b). The People Against Europe: The Eurosceptic Challenge to the United Kingdom's Coalition Government. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 52, no. 3, pp. 512–528. <https://doi.org/10.1111/jcms.12112>
- GIFFORD, Chris; WELLINGS, Ben (2017). Referenda and European Integration: The case of the United Kingdom. In STARTIN, Nicholas; USHERWOOD, Simon; LERUTH, Benjamin (eds.): *Routledge Handbook of Euroscepticism*. London: Routledge, in press.

- GLENCROSS, Andrew (2015a). Looking Back to Look Forward: 40 Years of Referendum Debate in Britain. *Political Insight*. April, pp. 25–27. <https://doi.org/10.1111/2041-9066.12085>
- GLENCROSS, Andrew (2015b). Why a British referendum on EU membership will not solve the Europe question. *International Affairs*. Vol. 91, no. 2, pp. 303–331. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12236>
- GLENCROSS, Andrew (2016). *Why the UK Voted for Brexit. David Cameron's Great Miscalculation*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-59001-5>
- GRANDE, Edgar; SCHWARZBÖZL, Tobias (2017). *Politicizing Europe in the UK. Dynamics of Inter-Party Competition and Intra-Party Conflict*. Paper prepared for the Conference 'Rejected Europe. Beloved Europe. Cleavage Europe' Florence, 18-19 May.
- HARDMAN, Isabel (2013). Over 100 Tory MPs Demand EU Referendum Bill. *The Spectator* [online]. 2. 4. 2013 [cit. 2017-02-08]. Dostupné z WWW: <<https://blogs.spectator.co.uk/2013/04/over-100-tory-mps-demand-eu-referendum-bill-exclusive-details/>>.
- HAYTON, Richard (2010). Towards the Mainstream? UKIP and the 2009 Elections to the European Parliament. *Politics*. Vol. 30, no. 1, pp. 26–35. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9256.2009.01365.x>
- HAYTON, Richard (2016): The UK Independence Party and the Politics of Englishness. *Political Studies Review*. Vol. 14, no. 3, pp. 400–410. <https://doi.org/10.1177/1478929916649612>
- HENDL, Jan (2008). *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- HEPPELL, Timothy (2013). Cameron and Liberal Conservatism: Attitudes within the Parliamentary Conservative Party and Conservative Ministers. *British Journal of Politics and International Relations*. Vol. 15, no. 3, pp. 340–361. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2012.00546.x>
- HEPPELL, Timothy; CRINES, Andrew; JEFFERY, David (2017). The United Kingdom Referendum on European Union Membership: The Voting of Conservative Parliamentarians. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 55, no. 4, pp. 762–778. <https://doi.org/10.1111/jcms.12529>
- HERTNER, Isabelle and KEITH, Daniel (2016). Europhiles or Eurosceptics? Comparing the European policies of the Labour Party and the Liberal Democrats. *British Politics*. Vol. 12, no. 1, pp. 63–89. <https://doi.org/10.1057/bp.2016.4>
- HODSON, Dermont and Imelda MAHER (2014). British brinkmanship and Gaelic games: EU treaty ratification in the UK and Ireland from a two-level game perspective. *British Journal of Politics and International Relations*. Vol. 16, no. 4, pp. 645–61. <https://doi.org/10.1111/1467-856X.12015>
- HOUSE OF COMMONS (2011a). *Commons Debates*. [online]. 8. 3. 2011, [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmhansrd/cm110308/debtext/110308-0003.htm>>.
- HOUSE OF COMMONS (2011b). *Commons Debates*. [online]. 24. 10. 2011, [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmhansrd/cm11024/debtext/11024-0002.htm>>.
- KETTLE, Martin (2016). *The downfall of David Cameron: a European tragedy*. The Guardian [online]. 24. 6. 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/24/david-cameron-downfall-european-tragedy>>.
- KOŘAN, Michal (2008). Jednopřípadová studie. In DRULÁK, Petr (ed.). *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, pp. 29–61.

- LANDALE, James (2011). David Cameron and Conservative EU rebels. *BBC News* [online]. 24. 10. 2011 [cit. 2017-02-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-15429510>>.
- LEONARD, Mark; GOWEN, Richard (2004). Making the case for Europe. In GILL, Mark; ATKINSON, Simon; MORTIMER, Roger (eds.). *The Referendum Battle*. London: Foreign Policy Centre.
- LEWIS, Oliver (2014). Lessons from the 1975 EU Renegotiation. *Business for Britain*. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <http://forbritain.org/bfb060-historians-report-mr_r.pdf>.
- LYNCH, Philip (2012). European Policy. In Heppell, Timothy; Seawright, David (eds.). *Cameron and the Conservatives: The Transition to Coalition Government*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 74–88. <https://doi.org/10.1057/9780230367487>
- LYNCH, Philip (2015). Conservative Modernisation and European Integration: From Silence to Salience and schism. *British Politics*. Vol. 10, no. 2, pp. 185–203. <https://doi.org/10.1057/bp.2015.17>
- LYNCH, Philip; WHITAKER, Richard (2013). Rivalry on the Right: The Conservatives, the UK Independence Party (UKIP) and the EU issue. *British Politics*. Vol. 8, no. 3, pp. 285–312. <https://doi.org/10.1057/bp.2012.29>
- MATTHIJS, Matthias (2013). David Cameron’s Dangerous Game: The Folly of Flirting with an EU Exit. *Foreign Affairs*. Vol. 92, no. 5, pp. 10–16.
- MENON, Anand (1998). The Paradoxes of ‘Failure’: British EU Policy Making in Comparative Perspective. *Public Policy and Administration*. Vol. 13, no. 4, pp. 46–66. <https://doi.org/10.1177/095207679801300404>
- ODELL, John (2004). Case Study Methods in International Political Economy. In SPRINZ, Detlef; WOLINSKY-NAHMIAS, Yael (eds.). *Models, Numbers, and Cases: Methods for Studying International Relations*. Michigan: University of Michigan, pp. 56–80. <https://doi.org/10.3998/mpub.11742>
- OLIVER, Tim (2015). To Be or Not to Be in Europe: Is That the Question? Britain’s European Question and an In/Out Referendum. *International Affairs*. Vol. 91, no. 1, pp. 77–91. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12187>
- OLIVER, Tim; BOOTH, Alex (2017). *Brexit is a fascinating case study for students and teachers of UK and EU politics*. The Brexit blog [online]. 14. 7. 2017 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://thebrexitblog.ideasoneurope.eu/2017/07/14/brexit-fascinating-case-study-students-teachers-uk-eu-politics/>>.
- OPPERMANN, Kai (2008). The Blair government and Europe: the policy of containing the salience of European integration. *British Politics*. Vol. 3, no. 2, pp. 156–82. <https://doi.org/10.1057/bp.2008.1>
- PARKES, Roderick (2015). *Britain and the EU: a negotiator’s handbook*. European Policy Analysis, duben, <http://www.sieps.se/sites/default/files/2015_7epa_eng_A4_korr2.pdf>.
- PETROCIK, John (1996). Issue Ownership in US Presidential Elections, with a 1980 Case Study. *American Political Science Review*. Vol. 40, no. 3, pp. 825–50. <https://doi.org/10.2307/2111797>>.
- PROSSER, Christopher (2016). Calling European Union Treaty Referendums: Electoral and Institutional Politics. *Political Studies*. Vol. 64, no. 1, pp. 182–99. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12176>>.

- QVORTRUP, Mark (2006). Democracy by delegation: The decision to hold a referendum in the United Kingdom. *Representation*. Vol. 42, pp. 59–72. <https://doi.org/10.1080/00344890600583792>
- REES, Martin (2016). ‘A devastating legacy’: Reactions to Brexit from the UK science community. *International Business Times*, 24. 6. 2016, <<http://www.ibtimes.co.uk/devastating-legacy-reactions-brexit-uk-science-community-1567268>>.
- SCHNAPPER, Pauline (2009). The British Party Leaders’ Discourse on Europe, In MAGUIRE, Lori (ed.). *The Foreign Policy Discourse in the United Kingdom and the United States in the New World Order*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, pp. 56–77. <https://doi.org/10.2307/j.ctt18mbdhs>
- SMITH, Julie (2005). A missed opportunity? New Labour’s European policy 1997–2005. *International Affairs*. Vol. 81, no. 4, pp. 703–721. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2005.00480.x>
- SMITH, Julie (2012). The European Dividing Line in Party Politics. *International Affairs*. Vol. 88, no. 6, pp. 1278–1295. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2012.01132.x>
- SMITH, Julie (2016). David Cameron’s EU renegotiation and referendum pledge: A case of déjà vu? *British Politics*. Vol. 11, no. 3, pp. 1–23. <https://doi.org/10.1057/bp.2016.11>
- SPIERING, Menno. (2015). *A Cultural History of British Euroscepticism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137447555>
- STARTIN, Nicholas (2015). Have we Reached a Tipping Point? The Mainstreaming of Euroscepticism in the UK. *International Political Science Review*. Vol. 36, no. 3, pp. 311–323. <https://doi.org/10.1177/0192512115574126>
- STARTIN, Nicholas (2016). ‘To be or not to be?’ ‘Should I Stay or Should I Go?’ and Other Clichés: The 2016 UK Referendum on EU Membership. In: *‘What country, friends, is this?’ A Guide to the EU Referendum Debate*. Bath: University of Bath/Institute for Policy Research, pp. 7–15.
- SZCZERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul (2003). *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality*. SEI Working Paper No 69, [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp69.pdf>>.
- THE LEVESON INQUIRY (2012): *An Inquiry into the Culture, Practices and Ethics of the Press. Volume II*. London: The Stationery Office [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/270941/0780_ii.pdf>.
- THATCHER, Margaret (1975). *HC S [EEC Membership (Referendum)]*. [online]. 11. 3. 1975 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.margarethatcher.org/document/102649>>.
- TIERNEY, Stephen (2015). Reclaiming Politics: Popular Democracy in Britain after the Scottish Referendum. *The Political Quarterly*. Vol. 86, no. 2, pp. 226–233. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12161>
- TOURNIER-SOL, Karine (2015). Leadership and the European Debate from Margaret Thatcher to John Major. In ALEXANDRE-COLLIER, Ágnes; VERGNIOLE DE CHANTAL, Francois, (eds.). *Leadership and Uncertainty Management in Politics*. Basingstoke: Palgrave, pp. 127–140. <https://doi.org/10.1057/9781137439246>
- USHERWOOD, Simon (2002). ‘Opposition to the European Union in the UK: The Dilemma of Public Opinion and Party Management’. *Government and Opposition*. Vol. 37, no. 2,

- pp. 211–30. <https://doi.org/10.1111/1477-7053.00095>
- USHERWOOD, Simon (2016). Did Ukip win the referendum? *Political Insight*. Vol. 7, no. 2, pp. 27–29. <https://doi.org/10.1177/20419058166666146>
- VAIL, Mark (2015). Between One-Nation Toryism and Neoliberalism: The Dilemmas of British Conservatism and Britain's Evolving Place in Europe. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 53, no. 1, pp. 106–122. <https://doi.org/10.1111/jcms.12206>
- VÁŠKA, Jan (2006). Srovnání britského konzervativního euroskepticismu a independentismu. *Pražské sociálně vědní studie*, Teritoriální řada TER-028. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.
- VÁŠKA, Jan (2010). Politika a loajalita. Příklad revolty britských konzervativních backbencheřů v 90. letech. *Acta Universitatis Carolinae, Studia Territoria*. Vol. X, No. 1 (2010), pp. 81–106.
- VÁŠKA, Jan; KASÁKOVÁ, Zuzana (2007). Velká Británie a EU: Váhavý člen i efektivní administrátor. In: ROVNÁ, Lenka; KASÁKOVÁ, Zuzana; VÁŠKA, Jan (eds.). *Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii: Evropeizace vybraných zemí EU*. Praha: VIP Books, Eurolex Bohemia, pp. 168–200.
- VENNESSON, Pascal (2008). Case studies and process tracing: theories and practices. In: DELLA PERTA, Donatella; KEATING, Michael (eds.). *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 223–239. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511801938>
- WEBB, Paul – BALE, Tim (2014). Why Do Tories Defect to UKIP? Conservative Party Members and the Temptations of the Populist Radical Right. *Political Studies*. Vol. 62, no. 4, pp. 961–970. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12130>
- WINCOTT, Daniel; BULLER, Jim; HAY, Colin (1999). Strategic errors and/or structural binds? Major and European integration. In DOREY, Peter (ed.). *The Major premiership: Politics and policies under John Major, 1990–1997*. Basingstoke: Palgrave, pp. 87–107. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-27607-3>